

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 11 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 11

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 11

Бош мухаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош мухаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали тахририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Зияева Доно Ҳамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Аширов Адҳам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдишвили Майя
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Гоффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор,
Самарқанд давлат тиббиёт институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қарши муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телави давлат
университети, Грузия

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор,
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Россия ФА, Санкт-Петербург
Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор,
Давлат тарихи институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор,
Ал-Фаробий номидаги Қозоғистон
Миллий университети, Қозоғистон

Хайдаров Муродилла Махмуталиевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон миллий университети

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Аброр Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Фирюза Мухитдинова ЯНГИ УЙҒОНИШ ДАВРИ: ДАВЛАТ ТИЛИНИНГ ЯНГИЛАНГАН НУФУЗИ ВА МАҚОМИ.....	4
2. Дилшод Комолов ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СУД ТИЗИМИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ТАРИХИ.....	10
3. Отабек Алимардонов МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОННИНГ МАЛАЙЗИЯ БИЛАН ХАЛҚ ДИПЛОМАТИЯСИ АЛОҚАЛАРИ.....	17
4. Abdixalik Abdulkarimov QORAQOLPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGI 1960-1980 YILLARDA: ODAMLAR, VOQEALAR, UMIDLAR.....	26
5. Зафарбек Абдуллаев ТУРКИСТОНДА ҲОКИМИЯТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ: ЗИДДИЯТ ВА ЕЧИМЛАР.....	33
6. Санжар Ахмедов АБДУРАЗЗОҚ САМАРҚАНДИЙНИНГ “МАТЛАИ САЪДАЙН ВА МАЖМАИ БАҲРАЙН” АСАРИДА ТЕМУРИЙЛАРНИНГ МАДАНИЯТГА МУНОСАБАТИ ТАВСИФИ.....	39
7. Лайло Бегимкулова АМИР ТЕМУР ВАФОТИНИНГ ДАСТЛАБКИ КУНЛАРДАГИ СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДА ШАЙХ НУРИДДИН ВА ШОҲМАЛИКЛАРНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	47
8. Гулшод Авалова ТИЛ – ХАЛҚ ТАРИХИНИ БИЛИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА.....	55
9. Гулчехра Рахимова БУҲОРО ВИЛОЯТИДАГИ САНОАТ КОРХОНАЛАРДАГИ ИҚТИСОДИЙ МУАММОЛАРНИНГ ОҚИБАТЛАРИ.....	60
10. Иродахон Тишабаева ЎЗБЕКИСТОНДА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ (1960-1990 йиллар).....	70
11. Феруза Файзиева РОССИЯ ИМПЕРИЯСИ МУСТАМЛАКАЧИЛИК ШАРОИТИДА БУҲОРО АМИРЛИГИДА ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАР ВА ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ МАСАЛАЛАРИ.....	78
12. Равшан Хомитов ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛАТЛАРАРО БАРҚАРОРЛИКНИ ТАЪМИНЛАШГА ҚАРАТИЛГАН ДАВЛАТ СИЁСАТИ (1991 - 2020 йй.).....	83

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Феруза Исматиллаевна Файзиева,
катта ўқитувчи, Навоий вилояти Халқ таълими
ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг
малакасини ошириш худудий маркази

РОССИЯ ИМПЕРИЯСИ МУСТАМЛАКАЧИЛИК ШАРОИТИДА БУХОРО АМИРЛИГИДА ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАР ВА ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ МАСАЛАЛАРИ

For citation: Feruza I. Fayziyeva, SOCIO-POLITICAL PROCESSES AND ISSUES OF PUBLIC GOVERNANCE IN THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE COLONIAL CONDITIONS OF THE RUSSIAN EMPIRE. Look to the past. 2020, vol. 11, issue 3, pp.78-82

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-11-11>

АННОТАЦИЯ

Мақолада XIX асрнинг иккинчи ярмида Бухоро амирлигида ижтимоий-сиёсий жараёнлари таҳлил этилган. Шунингдек, Россия империяси босқинидан сўнг Бухоро амирлигида давлат бошқаруви аъёнлари, яъни марказий давлат бошқаруви ҳамда маҳаллий бошқарув тизими тарихий фактларга асосланиб илмий ўрганилган.

Калит сўзлар: мустамлака, марказий давлат бошқаруви, маҳаллий бошқарув, вассал давлат, сарбозлар, генерал-майор, қозикалон, шайхулислам, нақиб, бўнак.

Феруза Исматиллаевна Файзиева,

Старший преподаватель,
Региональный центр переподготовки и повышения
квалификации работников народного образования
Навоийский области РЦППКРНО Навоийской области

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ И ВОПРОСЫ ОБЩЕСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В ЭМИРАТЕ БУХАРЫ В КОЛОНИАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются общественно-политические процессы в Бухарском эмирате во второй половине XIX века. Кроме того, после вторжения в Российскую империю традиции государственного управления в Бухарском эмирате, также система центрального правительства и местного самоуправления, были научно изучены на основе исторических фактов.

Ключевые слова: колониальный, центральное правительство, местное самоуправление, вассальное государство, солдаты, генерал-майор, казикалон, шейхулислам, нақиб, бонак.

Feruza I. Fayziyeva,
Senior teacher, Retraining and in-service training
center of public education personnel of
Navoiy region, - RITCEP of Navoiy region

SOCIO-POLITICAL PROCESSES AND ISSUES OF PUBLIC GOVERNANCE IN THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE COLONIAL CONDITIONS OF THE RUSSIAN EMPIRE

ABSTRACT

The article analyzes the socio-political processes in the Bukhara Emirate in the second half of the XIX century. Also, after the invasion of the Russian Empire, the traditions of public administration in the Emirate of Bukhara, ie the system of central government and local government, were scientifically studied on the basis of historical facts.

Index Terms: colonial, central government, local government, vassal state, soldiers, major general, qaziqalon, sheikhulislam, naqib, bonak.

1.Долзарблиги:

XIX асрнинг иккинчи ярми Ўрта Осиё халқлари тарихида ва тақдирида кескин бурилиш даври бўлди. Чор Россияси томонидан босиб олинган нафақат бошқарув соҳасида, балки улка халқларининг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий жараёнларида ҳам кескин ўзгаришларга олиб келди. Россия империяси ўлкани истило қилганидан сўнг маҳаллий халқларни мустамлака истибдодига солувчи қонун“Туркистон ўлкасини бошқариш ҳақидаги Низом” ни жорий қилди. Бу қонунга кўра маҳаллий аҳоли сиёсий ҳуқуқларидан маҳрум этилган. Хусусан, уларнинг вакиллари олий ва ўрта лавозимларга яқинлаштирилмай, ҳокимият тамомила рус ҳарбийлари ва амалдорлари кўлида тўпланган [1]. Чор Россияси Ўрта Осиёни босиб олгач, жаҳоннинг энг йирик мустамлакачи давлатига айланиб, Европа ва Осиёнинг бир қисмини ўз ичига олган бу империя бошқа мустамлакачи давлатлардан фарқли равишда ўзига хос мустамлакачилик тизимини юзага келтирди.

2. Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Россия империяси босиб олинган ҳудудларда ўз ҳукмронлигини ўрнатиш ва бошқариш учун мустамлакачиларнинг манфаатларини ҳимоя қиладиган мустақкам бошқарув тартибларини жорий этиш учун барча чора-тадбирларни кўрди. Чунки, бошқарув тизими Россия ҳукумати учун жуда муҳим бўлиб, босиб олинган жойларда мустамлакачилик сиёсатини олиб боришда асосий таянч ҳисобланган.

1866-1868 йиллар давомида бўлиб ўтган қаттиқ жанглардан сўнг Бухоро амирлиги ҳам мағлубиятга учраб, ўз ҳудудининг катта қисмидан ажралди. Жиззахдан Каттакўрғонгача бўлган ҳудудлар чор Россияси тобелигига ўтди. 1868 йилга келиб Хўжанд, Ўратепа, Жиззах, Самарқанд, Каттакўрғон каби ўзининг йирик аҳоли манзилгоҳларидан ва Зарафшон воҳасининг юқори ва ўрта оқимидаги ҳудудлардан батамом маҳрум бўлди. Россияси империяси билан 1868 йилда тузилган сулҳ шартномасига асосан, амалда Бухоро устидан Россиянинг ҳомийлиги(протекторати) ўрнатиб, у ярим мустамлака давлатигаайлантирилди. Бухоро амирлигига Зарафшон, Қашқадарё, Сурхондарё воҳалари, тоғли Кулоб вилояти,Дарвоз, Қоратегин ва Балжувон вилоятлари, Амударёнингўнг соҳили бўйларидаги ерлар, Термиз ва Карки кабишаҳарлар кирар эди. Шунга қарамасдан, Бухоро амирлигини кучли марказлашган давлат деб бўлмасди, сабаби жойларда ярим мустақил бекликлар мавжуд эди. Шу вақтларда Бухоро ҳукмдори бўлган Амир Музаффар (1860-1885) ўз ҳудудининг катта қисмидан ажралиб қолиши билан бир қаторда, чор Россиясига катта миқдорда товон тўлашга ҳам мажбур бўлди. Ана шундай бир ҳолатда Бухоро амирлиги XIX срнинг 70 йилларидан то 1920 йилга қадар расман ўз давлатчилигини сақлаб қолган ҳолда сиёсий жараёнларда иштирок этди.

Россия империяси босқинидан сўнг ҳам Бухоро амирлигида давлат бошқаруви аъъаналари, яъни марказий давлат бошқаруви ҳамда маҳаллий бошқарув тизими сақлаб

қолинди. Россиянинг ҳомийлиги ўрнатилган Бухорода аста-секинлик билан саноат корхоналари, асосан, пахта хом ашёсига дастлабки ишлов берувчи корхоналар ривожлана бошлади. XIX асрнинг иккинчи ярмида ҳам амирлик давлат тузуми Россия ҳомийлиги остидаги яққа ҳокимликка асосланган давлат тарзида қолаверди. Россия империясининг Бухородаги вакили Россиянинг сиёсий агентлиги (1885-1917) ҳисобланиб, у амир ҳукуматининг фаолияти устидан назоратни амалга оширарди, унинг топшириқлари сўзсиз бажарилар эди.

Россиянинг Бухоро амирлиги, шунингдек, Хива хонлигига нисбатан тутган сиёсати унинг Англия билан тузган битимининг талабларига асосланган эди. Бунга кўра, Англия Афғонистон устидан ҳомийлик - протекторат ўрнатиши, Россия эса Бухоро ва Хива давлатларини сақлаб қолган ҳолда, улар устидан ҳомийлик ўрнатиб, оралик (буфер) давлатини вужудга келтириши керак эди. Шунинг учун ҳам, гарчи бу давлатлар ҳарбий жиҳатдан тўла енгилган бўлсалар-да, Россия уларнинг анъанавий давлат ва ҳуқуқ тизимини сақлаб қолиб, вассал давлатларга айлантирди. Бунинг ҳуқуқий асослари: а) 1868 йилдаги Бухоро билан Россия ўртасидаги сулҳ шартномаси; 1873 йилнинг 28 сентябрида тузилган дўстлик ҳақидаги шартнома ҳамда б) 1888 йилнинг 23 июнида тузилган кўшимча қоидалар ҳақидаги баённомаларда ўз ифодасини топди. Бундан ташқари, Туркистон генерал-губернатори билан Бухоро амири биргаликда тасдиқлаган қоида ва шартномаларга асосан рус фуқароларининг Бухородаги барча ҳуқуқлари ҳимояга олинди. Булар: а) “Чоржўй темир йўл шоҳ бекати яқинидаги турар-жойлар, хўжаликларни бошқариш ва ободонлаштириш ҳақида”ги қоидалар; б) 1889 йилнинг 25 июнидаги Бухоро амирлигида ўткир спиртли ичимликлар билан савдо қилиш қоидалари; в) Бухоро амирлигидаги виночилик қоидалари ҳақидаги 1893 йил 15 декабрдаги қоидалар; г) 1896 йил 24 февралда тасдиқланган Бухоро амирлигида олтин ишлаб чиқариш ҳақидаги қарорлар ана шулар жумласидандир[2].

3. Тадқиқот натижалари:

Юқорида келтирилган тарихий далиллар, умуман олганда, протекторат остидаги иккала давлат ҳам бу даврда қуйидаги ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар билан характерланар эди: Бухоро амирлиги доирасида Чор Россиясининг қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, хусусан, пахта сотиб олиб, даромад ёки воситачилик қилувчи ўнлаб фирмалари, уларнинг шўъба корхоналари очилди. Рус фабрика ва заводларининг сифатли ва арзон товарлари кириб кела бошлади. Хивахонлигида Каспийорти ва Бухоро амирлигида Термиз темир йўллари қурилиши билан темир йўл атрофларида бирин-кетин рус қишлоқларипайдо бўлиб, уларни бошқариш қуйидагиларга асосланган эди: 1) Бухоро маъмурларининг бу қишлоқлар ишларига аралашмаслиги; 2) Русаҳолисининг экстерриториаллиги ва юрисдикциясининг мустақиллиги маҳаллий ҳуқуққа судловликка боғлиқ эмаслиги; 3) “Туркистон ўлкасини бошқариш тўғрисидаги Низом”ни, шунингдек, Россия империяси қишлоқ угари доирасида амалда бўлган барча қонунларни ҳамма жойда қўллаш; 4) маъмурий бошқарув бўйича барча мансабдор шахсларнинг Туркистон генерал-губернаторлиги томонидан тайинланиши.

1895 йилга келиб босиб олинган ҳудудларда Россиянинг божхона қоидалари жорий қилина бошланди. Бу даврда Бухоро амирлигида ҳам доимий қўшин ташкил топди. Бухорода сарбозлар сони XIX аср бошларида тинчлик вақтида 10.000 кишини ташкил қилиб, улар хазинадан маош олмай, фақат “танҳо” мулки олиб, шундан келган даромад ҳисобига яшашарди. Рус саноатига пахта тайёрлаб бериб, фойда олувчи савдогарлар баҳор вақтидаёқ бўлғуси ҳосилга эгалик қилиш учун деҳқонларга кузги ҳосилни фақат ўзларига сотишлари учун бўнак – авансбера бошладиларва бу тажриба кенг ёйилди.

Давлат тузилишига, мансаблар мавқеи ва аталиши Россия мустамлакачилиги даврда ҳам деярли ўзгаришсиз қолди. Давлат бошлиғи бўлган амир ҳали ҳам ўз фуқароларига нисбатан ҳуқуқи чекланмаган ҳукмдор эди. Аммо амиргарус армиясининг генерал-майор унвони берилиши хизмат бўйича у Рус давлати олдида Туркистон генерал-губернаторидан паст даражада туришига ишора эди. Бухоро ҳомийлик остида бўлса-да, у ерда ҳам қўшбеги, қозикалон, раис-эшон ва миршабдан иборат тўрт ҳокимиятчилик кучли эди. Аста-секинлик

билан қозилар кенгашининг ташкил топиши бу ердаги суд тизими янгиликларидан бири бўлди. Ҳар йили Наврӯз ойларида қозилар кенгашичақирилиб, уч кун ичида қозикалонга тушган шикоятларамир, 12 муфтий, аълам, қозикалон иштирокида кўриб, ҳал этила бошлаган[3]. Уларнинг қарори қонун кучига эга эди. Бухоро амирлигида суд икки кўринишда бўлгандеб ҳисоблаш мумкин, чунки жиноят ишлари, амлоқдорлар, қўшбегилар ва беклар суд ишларини амирнингшахсан ўзи кўриб ҳал этган.

Қозилар суди фуқаролик, оила, ерга ворислик ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқадиган ишларни кўрган ва қисман нотариуслик ваколатини ҳам бажарган. Амалдорлар ҳам аҳамиятли жиноятишларини кўриб, асосан, жарима солиш, қамаш жазоларини кўллашган. Бек йирик жиноят ишларини кўриб, жарима солиш ва уч йилгача қамок жазоларини кўллаши мумкин эди. Бекларнинг қарор-ҳукмлари устидан қўшбегига шикоят қилинган. Одам ўлдириш, талончилик, исён, ҳокимиятга қарши қаратилган жиноятларга кўпинча ўлим жазоси берилиб, қўшбеги томонидан тасдиқанган ва дарҳол амирга етказилган.

XIX асрнинг иккинчи ярми - XX аср бошларида шайхулислом ўрини қози калон эгаллайди. Амир ҳузуридаги кенгашда дин вакилларида қозикалон, шайхулислом, нақиб ва раис (мухтасиб) қатнашган. Бухоро амирлиги давлат аппарати маъмурий-молиявий суд-миршаблик ва ҳарбий идоралардан ташкил топган бўлиб, маъмурий аппаратни вазир бошқарар, унга амирликнинг олий ижроия – бошқарув ҳокимияти тегишли эди [4].

Садри Зиё (1867-1931 йилларда яшаган олим Бухоронинг охирги Қози калонларидан бири) Бухоро шаҳридаги мадрасалар ҳақида ҳам муҳим маълумотларни берган. Тадқиқот жараёнида Садри Зиё асрлар давомида Бухоро шаҳрида мавжуд бўлган 204 та мадраса борлигини аниқлайди. Бухоро шаҳри ва ундаги мавжуд мадрасалар ва бошқа даргоҳлар ҳақида «Тарихи нофой»да қуйидагича келтирилади: “Бухоро шаҳрини «илм боғчаси» деб, Бухоро сўзининг асл маъноси илмдир. Бу шаҳарда уламо, фузало, сулаҳо (солиҳ) одамлар кўпдир. Бухоро шаҳрида қарийиб 400 та мадраса борлигини улардан билганларини санаб ўтади[5].

XIX асрнинг иккинчи ярмида ҳам Бухоро амири ўз халқига нисбатан олганда, мутлақ ҳоким (абсолют монарх) ҳуқуқидаги ҳукмдор, давлат бошқаруви жиҳатидан эса динга таянган Шарқ яққа ҳокимлиги шаклидаги давлат бўлиб қолаверди. Россия империясига нисбатан олганда, унинг чекка бир губернияси сифатидаги бу давлатнинг бошлиғи Россия императори томонидан тасдиқланиб, расман унинг адъютанти - ахсий хизматкори ҳисобланган. Халқаро ҳуқуқ қоидаларига кўра эса, у енгилган, аммо ҳомийлик остидаги вассал тарзида сақлаб қолинган давлат эди.

Умуман олганда, Бухоро амирлигига бу даврда қуйидаги ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар хос бўлди: товар-пул муносабатлари ривожланиб, алмашув кенгая бошлади; саноат-асосан ишлаб берувчи, хом ашё тайёрлаб, уни жўнатиб, етказиб берувчи тармоқларнинг вужудга келиши кучайди; маҳаллий аҳоли ўртасидаги рус саноатига пахта ва бошқа хом ашёларни етказиб берадиган савдогар капиталистлар етишиб чикди; подшо амалдорлари маҳаллий аҳолидан турли йўллар билан серҳосил, сувли ерларини тортиб олиши натижасида деҳқонлар орасида ижарачилик, батракчилик, ҳиссабойчилик кенгая борди; Туркистон ўлкаси бундан кейин Рус ҳукуматида бўйсунмаган, унга қаршилик кўрсатган кишилар ҳамда инқилобчилар учун сургун ёки бадарға жазоларини ўташ жойларидан бирига айланди[6].

Ўрта Осиё Россия томонидан забт этилгандан сўнг, рус босқинчилари улкан хом-ашё базасига айлантириб, катта миқдорда табиий бойликларни талаб олиб кета бошладилар. Айни пайтда Россия фабрика заводларида тайёрланган маҳсулотлар билан маҳаллий бозорлар тўлдирилиб ташланган. Бу ўз навбатида улкан ҳунармандлар саноатини инқирозга олиб келди. Лекин шунга қарамасдан ҳунармандларнинг тадбиркорлиги замон талабига мос маҳсулотлар тайёрлай олишлари натижасида у сақланиб қолинган.

4.Хулосалар:

Шундай қилиб айтиш мумкинки, XX аср бошларига келиб Бухоро шаҳри ва унинг атрофлари ва қишлоқларида 40 яқин чўян қуйиш корхоналари бўлган. Шундан Мўғлиннокори қишлоғида 2 та, Зармонак қишлоғида 1 та, Вожикта қишлоғида 3 та бўлиб, улар омов позасиси, қозон, чирок, майқолдон, панжара, чойнак, арава ғилдираклари учун сербар ҳалқа, ҳаммомлар учун катта сиғимли қозонлар ясалган[7]. Бухоро Ўрта Осиёнинг бошқа ҳудудларига қараганда ўзининг тўқимачилик ва металлни қайта ишлаш саноати билан донг таратган. Шаҳарда тайёрланган турли-туман матолар ва фақат амирлик аҳолиси эҳтиёжини қондиришга сарфланган, балки кўп чет давлатларга катта миқдорда чиқарилган ва у йерларда Бухоро матолари юксак баҳоланган. Металлни қайта ишлаш соҳаларида бўлган чилангарлик, чўян қуйиш, рехтангарлик, мисгарлик, заргарлик ҳам кенг тараққий қилиб, усталар ҳозирга қадар инсонни лол қолдириб келган юксак дидли ва гўзал буюмлар тайёрлашган.

Юқорида келтирилган фикрлар, маълумотлар ўз даврида ёзилган тарихий ва илмий асарларда, мақолаларда ҳам Бухоро амирлигининг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳаёти ҳақида, маҳаллий аҳолининг турмуш тарзи, урф-одатлари тўғрисида ҳам кўплаб кизиқарли маълумотлар бериб ўтилган.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ziyoyev N. Independence is the basis of spirituality. Tashkent, “Maъnaviyat”, 1999. - p. 6.
2. Logofet D.I. A country of misery. Bukhara Khanate and its current state. С.Пб. 1909. – p.300-340.
3. Muqimov Z. History of the state and law of Uzbekistan. Tashkent, “Adolat”, 2003. – p.261.
4. Qosimov F.X. Management style in the Bukhara Emirate. //Issues of Bukhara history (collection of articles). Bukhara, 1936. – p.67.
5. Ahmad Donish. “History of the Mangit dynasty”. Dushanbe, 1967. – p. 86-89.
6. Materials for the history of the state and law of Uzbekistan. Tashkent, “Fan”, 1958. – p.24
7. Suxareva O.A. Late feudal city of Bukhara. Tashkent, 1962. – p. 33.

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

№11 (2020)

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000